

การกำหนดจุดมุ่งหมาย

รศ.สมชาย รัตน์ทองคำ

การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นขั้นตอนที่กระทำต่อจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนนี้เป็น การตั้งเป้าหมายว่าปัญหาและความต้องการต่างๆที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและของผู้เรียน ซึ่งจำเป็นจะต้องแก้ไขหรือตอบสนองต่อความต้องการเหล่านั้น จะทำอย่างไร เกี่ยวกับการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนักพัฒนาหลักสูตรควรจะมี ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับคำว่า "จุดมุ่งหมาย"

เนื่องจากคำศัพท์เกี่ยวกับ "จุดมุ่งหมาย" ที่ใช้กันในภาษาอังกฤษมีอยู่หลายคำ แต่ละคำยังจะมีขอบเขตของการใช้แตกต่างกัน แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยมักจะนำมาใช้ไม่ค่อยจะถูกต้องกับขอบเขตดั้งเดิม ดังนั้นขออธิบายถึงระดับคำศัพท์เกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย ที่ใช้ในวงการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงระดับและขอบเขตของจุดมุ่งหมายการศึกษา

ระดับของจุดมุ่งหมาย	ระดับของการศึกษา	คำศัพท์ที่ใช้	ตัวอย่างการใช้
ทั่วไป (general)	ระดับชาติ	Aim (จุด ห ม า ย, จุดมุ่งหมาย) Goal (เป้าประสงค์)	- นโยบายการศึกษาของรัฐบาล - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - แผนการศึกษาชาติ - แผนพัฒนาการศึกษา
เฉพาะ (specific)	ระดับสถาบัน	Purpose (ความมุ่งหมาย) Target (เป้าหมาย)	- ความมุ่งหมายของสถาบันศึกษา - เป้าหมายของโครงการ (เน้นรายละเอียดในด้านปริมาณและคุณภาพ)
ปฏิบัติการ (operational)	ระดับหลักสูตร	General objective (จุดมุ่งหมายทั่วไป) Specific objective (จุดมุ่งหมายเฉพาะ)	- จุดมุ่งหมายทั่วไป/จุดประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร - จุดมุ่งหมายเฉพาะกลุ่มวิชาหรือวิชา
	ระดับการเรียนการสอน	Instructional objective (จุดประสงค์การเรียนการสอน)	- จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (ส่วนมากนิยมเขียนในลักษณะของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม) ซึ่งยังจำแนกออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) จุดประสงค์สำหรับสื่อความหมาย (information objective) 2)จุดประสงค์สำหรับเตรียมการสอน (planning objective)

จุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (aim) มีความหมายกว้างที่สุด โกลที่สุด และใหญ่ที่สุด เช่น สุขภาพที่ดีในชีวิตรวมจุดหมายของทุกคน เป็นต้น

เป้าประสงค์ (goal) อาจมีความหมายได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม คือ วัตถุประสงค์ (รูปธรรม) หรือการบรรลุ เป้าประสงค์ (นามธรรม) หรือทั้ง 2 อย่างรวมกัน คำนี้บางแห่งใช้ปนกับจุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (aim) ในกรณีที่เป้าประสงค์นั้นเป็นเป้าประสงค์ที่ไกลที่สุด

โดยเหตุนี้พบว่า ทั้งจุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (aim) และเป้าประสงค์ (goal) จะใช้ในความหมายของจุดมุ่งหมายระดับชาติ ซึ่งเป็นระดับที่ใหญ่ที่สุด หรือกว้างที่สุด และในบางครั้งทำศัพท์ทั้ง 2 คำนี้อาจใช้แทนกันได้

ความมุ่งหมาย (purpose) เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในระดับของสถาบัน เช่น ความมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนหรือหน่วยงานต่าง ๆ

เป้าหมาย (target) เป็นคำศัพท์ที่มักจะใช้กับโครงการต่าง ๆ ซึ่งจะเน้นถึงปริมาณและคุณภาพของผลงานที่ต้องการ เช่น การอบรมตามโครงการได้ตั้งเป้าหมายให้ได้ผู้ที่มีความรู้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ จำนวน 40 คน เป็นต้น

จุดมุ่งหมาย/จุดประสงค์ (objective) เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในระดับปฏิบัติการ ซึ่งเป็นระดับย่อยที่สุด จึงใช้กับหลักสูตรและการเรียนการสอน คำว่า "objective" นี้ในภาษาไทยจะใช้คำว่า "จุดมุ่งหมาย" ในระดับหลักสูตร และ "จุดประสงค์" ในระดับการเรียนการสอน

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสามารถแบ่งย่อยได้เป็น 2 ระดับคือ

2.1 ระดับหลักสูตร

จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตรมักจะใช้คำว่า "จุดมุ่งหมายทั่วไป" (general objective) ซึ่งจะมีความหมายกว้างที่สุด จุดมุ่งหมายทั่วไปส่วนมากจะเขียนไว้อย่างกว้าง ๆ และค่อนข้างจะเป็นปรัชญา ซึ่งจะเน้นคุณค่ามากกว่าทางจิตวิทยาหรือการเรียนการสอน

2.2 จุดมุ่งหมายระดับหมวดวิชาหรือรายวิชา

จุดมุ่งหมายระดับหมวดวิชาหรือรายวิชา มักจะใช้คำว่า จุดมุ่งหมายเฉพาะ (specific objective) ปกติจุดมุ่งหมายเฉพาะที่ใช้กับหมวดวิชาหรือรายวิชา มักจะเน้นการประยุกต์หรือนำไปใช้เป็นการสำคัญ ดังนั้นจึงมักเน้นความสำคัญด้านจิตวิทยาหรือการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก

3. ความสำคัญของจุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นส่วนที่มีความสำคัญมาก เพราะจุดมุ่งหมายจะบอกถึงทิศทางของหลักสูตรว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้ไปในลักษณะใด การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรส่วนมากมักจะกระทำหลังจากที่ทราบลักษณะสภาพการต่าง ๆ ของข้อมูลพื้นฐานแล้ว ว่าควรดำเนินการแก้ปัญหาและสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมอย่างไร เมื่อกำหนดทิศทางของหลักสูตรโดยเขียนเป็นจุดมุ่งหมายแล้ว จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็จะเป็นเครื่องชี้แนะต่อการจัดหลักสูตร ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนดังนี้คือ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาสาระที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้อย่างเหมาะสม 2) จะเป็นแนวทางให้ครูได้จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน 3) จะบอกให้ผู้เรียนได้รู้ว่า ผู้เรียนจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเตรียมตัวล่วงหน้าได้ 4) เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน 5) จะบอกให้สาธารณชนได้ทราบว่า หลักสูตรนั้น ๆ มีความต้องการให้ผู้เรียนเกี่ยวข้อง หรือดำเนินการอย่างไรบ้างกับทรัพยากรภายในชุมชน 6) เป็นแนวทางในการบริหารงานของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาว่าควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้ไปในลักษณะใด

4. การจัดประเภทจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

นอกจากจะจัดประเภทจุดมุ่งหมายของหลักสูตรออกเป็นระดับต่างๆแล้ว เพื่อความสมดุลในการพัฒนาผู้เรียน จึงสมควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประเภทของหลักสูตรตามลักษณะการจัดประเภทที่เสนอไว้โดย Bloom ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ประเภทคือ 1)ทางด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) 2)จิตพิสัย (affective domain) 3)ทักษะพิสัย (psychomotor domain)

4.1 พุทธิพิสัย

พุทธิพิสัยเป็นจุดมุ่งหมายที่รวมถึงการเรียนรู้ทางด้านความรู้ ความคิด และการแก้ปัญหา ซึ่งแบ่งตามลำดับความซับซ้อนจากน้อยไปมาดังนี้

- 1) ความรู้ ได้แก่ ให้ความหมายได้ บอกเรื่องราวได้ บอกชื่อได้ ตั้งชื่อเรื่องได้ จับคู่ได้ เขียนเรื่องราวได้ กล่าวเป็นข้อความหรือถ้อยคำได้ เลือกได้ เขียนโครงร่างได้ เป็นต้น
- 2) ความเข้าใจ ได้แก่ แยกแยะได้ อธิบายได้ แปลความได้ เปลี่ยนข้อความได้ ให้เหตุผลได้ ขยายความได้ คัดคะเนได้ สรุปความได้ ย่อความได้ อ้างอิงได้ ยกตัวอย่างได้ ทำนายได้ เขียนข้อความใหม่ได้
- 3) การนำไปใช้ได้แก่ ปฏิบัติได้ แสดงได้ เตรียมการได้ ผลิตได้ เปลี่ยนแปลงได้ สาธิตได้ คำนวณได้ ใช้สิ่งต่างๆได้ สัมพันธ์เรื่องราวได้ คิดค้นได้ ทำให้ดูได้
- 4) วิเคราะห์ ได้แก่ แยกแยะได้ แบ่งกลุ่มได้ อ้างอิงได้ แสดงเป็นแผนภาพได้
- 5) สังเคราะห์ ได้แก่ รวบรวมได้ จัดกลุ่มได้ รวมกันได้ ประกอบสิ่งต่างๆได้ สร้างสรรค์ได้ ออกแบบได้ อธิบายได้ จัดระเบียบใหม่ได้ ร่างแผนการได้ สร้างใหม่ได้ เขียนใหม่ได้ ย่อความได้ เขียนได้
- 6) ประเมิน ได้แก่ เกิดความซาบซึ้ง เห็นความแตกต่าง เปรียบเทียบได้ สรุปความได้ วิจารณ์ได้ แยกแยะได้ ตัดสินได้ แปลความได้ สัมพันธ์เรื่องราวได้ สรุปย่อได้

4.2 จิตพิสัย

จิตพิสัย เป็นจุดมุ่งหมายที่รวมถึงการเรียนรู้ทางด้านเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง ขบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคลดังกล่าว แยกออกเป็นลำดับขั้นต่างๆดังนี้คือ

- 1) การรับ ได้แก่ สอบถาม ทำตาม ให้ ยึดถือ เลือก บรรยาย ชี้ บอกตำแหน่งที่ตั้ง บอกชื่อ ตอบ
- 2) การมีปฏิกิริยาโต้ตอบ ได้แก่ ช่วยเหลือ ทำตาม อภิปราย ปฏิบัติ เสนอ อ่าน รายงาน เลือก เขียน (ทำด้วยความอยากทำเอง)
- 3) การสร้างค่านิยม ได้แก่ ทำให้เสร็จ อภิปราย ทำตาม เริ่ม ร่วมกระทำ เชื่อเชิญ ให้ข้อเสนอ อ่าน รายงาน มีส่วนร่วม ศึกษา (ทำโดยความรู้สึกรักคิดของตนเอง)
- 4) การจัดระเบียบ ได้แก่ จัด รวม เปรียบเทียบ ชี้ ผสมผสาน สั่งการ เปลี่ยนแปลง จัดระเบียบ เตรียมการ สัมพันธ์ สังเคราะห์

4.3 ทักษะพิสัย

ทักษะพิสัย เป็นจุดมุ่งหมายทางด้านทักษะในการเคลื่อนไหวการใช้วัยวะต่างๆของร่างกาย ลำดับของทักษะจากง่ายไปสู่ความซับซ้อนในการพัฒนามีดังต่อไปนี้

- 1) ทักษะในการเคลื่อนไหวทางร่างกาย ได้แก่ การเคลื่อนไหวอย่างไม่ซับซ้อนของอวัยวะต่างๆในร่างกาย

- 2) การเคลื่อนไหวที่ต้องใช้ประสาทรวม ๆ กัน หมายถึงการประสานงานกันระหว่างประสาทสัมผัส เช่น การเห็น การได้ยิน กับการเคลื่อนไหวร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นแขนหรือขาเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวตามที่ต้องการ เช่น การรับลูกบอล การเล่นดนตรี
- 3) การสื่อสารโดยใช้ท่าทาง ได้แก่ การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้สีหน้า ภาษาใบ้
- 4) พฤติกรรมทางด้านภาษา แยกออกจากการพัฒนาจากง่าย ๆ ไปหายากดังนี้ การออกเสียง การสร้างเสียงและคำ การเปล่งเสียง การประสานระหว่างเสียงและท่าทาง
- 5)

5. หลักในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ธำรง บัวศรี (อ้างถึงใน สงัด อุทรานันท์, 2532) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ 5 ประการดังนี้

1. มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม การจัดทำหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ควรยึดเอาสภาพและความต้องการของสังคม เป็นรากฐาน ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เช่น ในปัจจุบัน เป็นยุคของข่าวสารสนเทศและอินเทอร์เน็ต ซึ่งบุคคลที่อยู่ในสังคมต้องสามารถประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เป็นความรู้ ดังนั้นทักษะพื้นฐานด้านคอมพิวเตอร์และภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญและกลายเป็นความจำเป็น การศึกษาภาษาอังกฤษจึงเป็นเรื่องของการจัดการศึกษาให้คนหนุ่มมาก เพื่อเป็นเครื่องมือติดต่อกันกับโลกภายนอกและในด้านอื่น ๆ เป็นต้น

2. ความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ความต้องการพื้นฐานของวัยต่างๆของผู้เรียน

3. สอดคล้องกับหลักการปกครองประเทศ ผู้กำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตรจะต้องเข้าใจความหมายของระบอบปกครองเหล่านั้นให้ดีก่อนกำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษา เพื่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยกับบุคคลในสังคม

4. ความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายข้ออื่น การกำหนดจุดมุ่งหมายนั้นจะต้องให้จุดมุ่งหมายมีความสอดคล้องต่อกันและกันทุกข้อ ไม่มีข้อใดที่มีความขัดกัน และถ้าจะให้ดีแล้วจะต้องมุ่งให้มีการส่งเสริมสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันอยู่ด้วย

5. สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง การที่ต้องจัดเรื่องสามารถปฏิบัติได้จริงเป็นหัวข้อ ก็เนื่องจาก การตีความหมายของจุดมุ่งหมายที่ตั้งขึ้นอาจเป็นไปได้หลายแนว เป็นต้นว่า จุดมุ่งหมายเรื่องการเป็นพลเมืองดี ผู้ตีความหมายอาจหมายถึงการปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง การเป็นผู้มีสัมมาอาชีวะและการเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม หรืออาจหมายถึงการรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์อยู่เสมอ การหมั่นศึกษาหาความรู้ และการร่วมมือในการสร้างเสริมพัฒนาให้แก่ท้องถิ่น เป็นต้น